

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО ЗАПОЗИЧЕННЯ УЗГОДЖЕНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЄС ТА НАТО ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ ДЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В БЕЗПЕКОВИЙ ПРОСТІР

Бойван О. С.^{1*}, Межевікін Є. М.², Тимчук В. Ю.^{3**}

¹Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна),

²Рада національної безпеки та оборони України, Київ (Україна),

³Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
Львів (Україна)

* e-mail: o.boivan@donnu.edu.ua

** e-mail: v_tymchuk@yahoo.co.uk

Соціальні середовища й мінливі умови співіснування створюють нові вимоги до налагодження й становлення зв'язків у просторах людських систем обміну досвідом та інформацією. Тут неможливо обійтися без чітко встановлених правил та термінологічної бази, що є кардинально спрощувальними елементами процесу інтеграції України в безпекові простори ЄС та НАТО.

Будь-який термін можна охарактеризувати як точний елемент, часто-густо він є міжнародним для легкої впізнаваності та застосування. Ще 30-х рр. ХХ ст. І. Огієнко, розмірковуючи над проблемами термінології, слушно зауважив: «Кожний науковий термін мусить відповідати таким засадам: мусить бути створений на рідномовній основі, мусить найповніш віддавати вложену в нього думку, і не мусить викликати ще й іншого розуміння» [1].

Однак сучасні науковці, зокрема Р. Ф. Стацюк, підкреслюють, що термін – це динамічний елемент, який функціонує в живій мові й постійно піддається змінам [2]. Тобто терміни сучасності не можуть мати стійкого «характеру», оскільки є відображенням навколишньої турбулентності, мінливості, розвитку й прогресу. Така гнучкість допомагає зберігати термінологічні особливі сенси у різноманітних ситуаціях.

Сьогодні дослідниками створено достатню теоретико-методологічну базу для вивчення особливостей, закономірностей та основних тенденцій розвитку термінології (А. П. Загнітко, Т. Р. Кияк, М. Ю. Ковальчук, І. М. Кочан, Т. І. Панько, М. О. Вакуленко, Л. М. Томіленко та ін.).

На думку Л. М. Томіленка, термінологія є суттєвим складником лексичної мовної системи. Варто підкреслити, що вона є невід'ємною часткою мови науки та свідчить про досягнення в конкретній галузі. Враховуючи наявність терміносистеми та появу нових наукових понять, можна сформулювати враження про розвиток певних галузей [3, с. 5].

А. Іленков наголошує, що «якщо будувати систему представлення знань на основі термінології, необхідно значно розширити описову частину термінологічної інформації...» [4].

Концентруючись на тематиці, можна стверджувати, що безуспішно обговорювана впродовж 30 років інтеграція України до безпекових просторів ЄС та НАТО

внаслідок війни стала безальтернативною, тож від ефективності та швидкості сприймання «правил гри» цих просторів залежить і доля держави, і життя та здоров'я багатьох українців.

«Правилами гри» є стандарти для різних сфер життя, як-от в оборонному сегменті – це STANAG (від *Standard Agreement*), AJP (від *Allied Joint Procedures*) та ін. Стандарти містять терміни та їх тлумачення, в категоріях яких описуються ті або інші види діяльності (процедури). Оскільки йдеться про інтеграцію в багатонаціональному просторі, то надактуальним стає однакове сприймання і розуміння термінів. Це суперечить природному прагненню кожної національної сторони зберегти свої національні традиції, зокрема в мовній сфері. Саме тому існують теорії та практики перекладацьких стратегій і рішень, які мають під собою дуже вагому науково-джерельну базу. З цієї позиції дуже легко обґрунтувати недоцільність, навіть шкідливість певних нових способів перекладу термінів і їх запровадження. Однак саме це і треба робити – відмовитися від мовних традицій і предметно започатковувати нові підходи до термінознавства принаймні в царині безпекових аспектів, оскільки сумісність з НАТО чи ЄС передбачає відсутність будь-яких перешкод для спільних рішень, зокрема й часових або інтелектуальних, які є неминучими під час збереження національного перекладотворення. Інакше кажучи, ми обґрунтовуємо домінуючу вагомість такого підходу до перекладу, як запозичення, насамперед через буквальне калькування ключових термінів із безпекового простору.

Якщо наша думка буде схвалена мовною спільнотою, то перед останньою постане цікаве завдання адаптації запозичень до українського мовного корпусу (способи афіксації, наступного словотворення для інших частин мови тощо). Так буде своєрідна «компенсація» умовному засиллю іншомовної лексики за рахунок синтаксичного механізму мови. У результаті термін буде легко впізнаваним у міжнаціональній комунікації і матиме національні особливості.

Покажемо наші погляди на прикладі ключового для безпекового простору терміна – розвідка (в українській мові). В НАТО та ЄС усіма стандартами регулюється два терміни – *Intelligence* та *Reconnaissance*. Розмежувати ці поняття в Україні, поєднавши одночасно з прагненням набути сумісності (спочатку – термінової, поняттєвої, процедурної), і досі не вдалося – переклад визначають контекстом, тож буде і просто «розвідка», і «стратегічна розвідка», й «військова розвідка», й «інформаційно-аналітична діяльність» чи просто «інформація», й «інструментальна розвідка», і «рекогносцировка» чи «рекогностування» тощо (останнє слово начебто має стосуватися другого англійського терміна, але хто з мовознавців пояснить, чому виставлено тотожність між термінами, які відрізняють фонетично?). Вочевидь, така хаотизація є мовним злочином перед військовиками й іншими учасниками сегменту безпеки та оборони України, які мусять вишукувати адекватні переклади.

З огляду на зазначене на цьому початковому етапі довготривалого шляху України щодо інтеграції в безпековий простір потрібне тільки запозичення ключових термінів, у нашому випадку через транслітерацію: *інтеллідженс* і *рекон-нессенс*. Можна дискутувати щодо здвоєння приголосних або певних звуків, але лексика має бути однозначно впізнаваною через її графічне вираження. Ці терміни (з їх застандартованим розкриттям) додадуться вже до асимільованих в українському живому мовному середовищі лексем, як-от: блокпост, навігатор, джи-пі-ес, ГІС, ІСТАР, планшет, гаджет, дисплей, інтерфейс, моніторинг, комп'ютинг, процесинг, таргетинг, датасет, лідер, меседж, симулятор, менеджмент, лазерний принтер, радар, авакс, хаймарс, дрон, еф-пе-вішка, батл, комбат-страйк та ін.

Отже, серйозністю підходу до цієї проблематики є невідкладне ініціювання необхідних наукових досліджень і проєктів з метою широкого та фахового обґрунтування цього мовно-безпекового виклику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). *Наука про рідномовні обов'язки*. URL: <https://ntsh.org/node/620> (дата звернення: 14.09.2024).
2. Стацюк Р. Ф. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2016. Т. 2, № 5. С. 112–115.
3. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 161 с.
4. Іленков А. Термінологія та її роль у представленні знань. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2009. № 648. С. 24–29.

КОНЦЕПТ *ВІЙНА* У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

Гарбера І. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: i.garbera@donnu.edu.ua

У дослідженні за основу беремо визначення концепту Ж. Краснобаєвої-Чорної, яка тлумачить його як «одиницю мислення й пам'яті, що постає в результаті тривалого і складного процесу, наділяється мовною оболонкою (виражається лексичними, фразеологічними, пареміологічними одиницями, прецедентними текстами, етикетними формулами тощо), підлягає процесам специфікації, узагальнення, абстрагування та модифікації (змінам, уточненню, розширенню / звуженню), характеризується динамічною природою, відзначається «стереотипністю» й «константністю», утворена множинністю складників і наповнена культурним змістом, виконує пізнавальну функцію, функції орієнтування у світі та збереження знань про світ» [3, с. 140]. Диференційними кваліфікаційними ознаками концепту виступають: зв'язок з мовою, мисленням, пам'яттю, психікою; абстрагування;